

LUKEMISTO

KAI TIRKKONEN

Kukkolankosken koski-isäntä Risto Leinonen lippooa Kallionnokaksi nimetyltä paikalta keskiviikkona 8. kesäkuuta. Kukkolankoskella on harjoitettu lohien ja vaellussiian lippokalastusta satojen vuosien ajan.

Uusi laki saattaa romuttaa satavuotisen oikeuden

Oikeus koskikalastukseen on kärjistynyt repiväksi riidaksi pohjoisen suurilla joilla. Vastakkain ovat valtio, voimayhtiöt ja paikalliset asukkaat. Tornionjoen Kukkolankoskella pelätään vuosisataisen kalastusperinteen kuihtuvan, jos kalastusoikeudet menetetään.

NIKKE KINNUNEN

TORNIO

Päivän ensimmäinen saalis on 12,5-kiloinen nousulohi, mittaa 110 senttiä.

Kesäkuun 8. päivänä Tornionjoessa sijaitsevalla Kukkolankoskella lippouskausi on alkanut.

Siellä täällä rantaan rakennetuilla laitureilla, krenkuilla, miehet käyvät läpi kosken pohjan kuoppia pitkillä lippovarsilla, joiden päässä on ohuesta teräsvaijerista valmistettu havas.

Iltaan mennessä koskesta on noussut kuusi lohta.

Lohen ja vaellussiian lippoaminen on täällä ikiaikainen perinne. Jokivarren talot ovat jakaneet kalastusoikeudet ja saaliit samalla menetelmällä ainakin 500 vuoden ajan.

Tilanne kuitenkin muuttui vuonna 2015, kun uusi kalastuslaki astui voimaan. Pian sen jälkeen paikallisten kalastusoikeuksia ryhdyttiin kiistämään.

Syynä on lain viides pykälä, jonka mukaan kalastusoikeus kuuluu vesialueen omistajalle, ellei toisin säädetä.

Kukkolankoski on vain yksi esimerkki tapauksista, joissa pohjoisen jokien rantatilojen kalastusoikeus ja puhevalta kiistetään uuden kalastuslain perusteella.

Osapuolina ovat paikalliset kalastajat, koskitiloja omistavat voimayhtiöt ja Suomen valtio.

"Koskikalastusoikeuden kiistämistä" oli merkkejä jo aiemmin 2000-luvulla, mutta tilanne kärjistyi Kukkolassa pahasti vuonna 2019", kertoo Tornio-Muoniojokiseura ry:n puheenjohtaja **Kalervo Aska**.

Kolme vuotta sitten Yli-torniolla oltiin perustamassa uuden kalastuslain mukaista kalatalousaluetta.

Perustamiskokous päädyttiin lopulta keskeyttämään.

Kokouksen alla Lapin ely-keskus oli liittänyt kokoukseen Excel-taulukon, jossa

kalastusoikeus osoitettiin voimayhtiöille ja Kukkolankoskella Metsähallitukselle.

Vuoden 1982 kalastuslaissa oli kirjattuna mahdollisuus irtottaa ja luovuttaa kalastusoikeus vesialueen omistuksesta.

Laissa oli erikseen säädös koskitilan kalastuskunnasta.

Voimayhtiön kalastusoikeus määräytyi koskitilan manttalin mukaan. Pykälä koskitilan kalastuskunnasta siirrettiin vuonna 2001 yhteisluelakiin.

Yhteisluelain nojalla tällainen omistajuuden ja kalastus-

oikeuden erottaminen on edelleen mahdollista tehdä.

Perustamiskokouksessa ely-keskuksen linja kuitenkin oli, että kalastuslakia noudatetaan, sillä kalatalousalue kuuluu kalastuslakiin.

Usean tunnin keskustelu jälkeen puheenjohtajana toiminnut Aska keskeytti kokouksen. Pöytäkirjan mukaan hän sanoi, että on kohtuutonta asettaa kokousväki ratkaisemaan, kumpaa lakia rikotaan, jotta kokousta voitaisiin jatkaa.

Kokouksen jälkeen aluehal-

lintovirasto päätyi Metsähallituksen pyynnöstä pyörtämään aiemman päätöksensä, jossa se hyväksyi Kukkolan osakaskunnan sääntöjen vahvistamisen.

Tapauksen jälkeen tilanne ajautui umpisolmuun paikallisten ja valtio-omistajan välillä.

Kukkolan kalastusoikeuksia koskevan riidan alkuperä on yli sata vuotta sitten tehdyissä koskikaupoissa. Vuonna 1917 konsuli **Einar Åström** osti Oulun läänissä pauhaavia koskia voimalaitosten perustamista varten.

Myös osa Kukkolan kylän osakaskuntaan kuuluvista taloista myi koskiosuutensa Åströmille. Hän puolestaan myi ne vuonna 1918 eteenpäin vastasyntyneelle Suomen valtiolle.

Vastaavia koskikauppoja tehtiin pohjoisen joilla pitkin 1900-lukua. Kalastuslain viides pykälä uhkaa viedä vanhan kalastusoikeuden sadoilta tuhansilta jokivarsien asukkailta.

Alkujaan ostajia kiinnosti virtojen valjastamaton voima. Myyjille tärkeintä olivat kudulle nousevat arvokalat.

Myös Kukkolan vanhoissa kauppakirjoissa kalastusoikeus jätettiin myyjille.

Eduskunnankin nähtävänä käyneellä paperilla Åström myi valtiolle "Kukkolan kylän jakokunnan omistamat kosket ja vesivoimat käyttövoimineen, pohjineen, saarineen ja muine etuuksineen lukuunottamatta kalastusoikeutta".

Kun Tornionjoen patoamista suunnitelleille voimayhtiöille selvisi, että hankkeet eivät etene, ne menettivät kiinnostuksen koskiin ja jättivät asian sikseen.

Kukkolassa oikeus koskikalastukseen pysyi kiistämättömänä lähes sata vuotta.

Vanhojen talojen koskikalastus perustuu ylimuistoiseen oikeuteen. Jo ennen isojakoa oikeus kuului Kukkolan kylälle.

Tornionjoki-varressa on noudatettu satoja vuosia perinnettä, jossa kylän talot jakoivat kalastusoikeutta ja saalista manttaleittain.

Talon oikeus kalastukseen määräytyi sen mukaan, montako manttaalia koskitilasta omistettiin.

Oikeutta ei käsitelty erikseen vuonna 1840 rekisteröidyssä isojaossa. Perinne jatkui kuitenkin jaon jälkeen samalla tapaa kuin ennenkin.

Asiasta virisi 1950-luvulla kuitenkin riita Kukkolan talojen kesken.

Asia koski sitä, onko isojaon jälkeen perustetuilla uusilla taloilla samat kalastusoikeudet kuin vanhoilla.

Kymmenen vuotta kestänyt kiista ratkaistiin lopulta vuonna 1961 korkeimmassa oikeudessa.

Siellä asia ratkaistiin vanhojen talon hyväksi. Oikeus kuului niille "vanhanvanhastaan", kuten maa- ja metsätalousministeriön edeltäjä Maataloushallitus oikeusjuttuun antamassaan lausunnossa muotoili.

Kukkolalaisten mielestä nämä seikat osoittavat päivän selvästi, että kalastusoikeus kuuluu heille.

Jatkuu seuraavalla sivulla

LUKEMISTO

Kun oikeutta ei kerran ole koskaan myyty, se ei ole voinut taloilta kadota. Korkeimman oikeuden päätöksellä oikeus kuuluu Kukkolan jakokunnan 16 vanhalle talolle.

Viranomaisten mukaan asia ei ole näin yksinkertainen.

Lainopilliset ongelmat liittyvät kysymyksiin rekisterimerkinnöistä ja laintulkinnasta.

Viranomaisten tulkinnan mukaan Kukkolankosken kohdistuvia erityisiä etuuksia ei ole mahdollista kirjata kiinteistörekisteriin.

Maanmittauslaitos (MML) toimii asiassa kirjaavana viranomaisena.

Sen jälkeen kun konsuli Åström oli myynyt kosken valtiolle, se lohkottiin osakaskunnan joidenkin talojen yhteisistä vesistä Kukkolankosken koskitilaksi.

Vuonna 1924 lohkomistoimituksessa maanmittausinsinööri **Wäinö Calamnius** kirjasi, että kalastukseen oikeutetut saavat sitä jatkaa, jos toiminnasta ei ole haittaa suunnitelmassa olleelle voimalalle.

Lohkomisessa tilojen ja talojen hyväksi ei kuitenkaan perustaa kalastusrasitetta.

Sen estivät vuoden 1895 keisarillinen osittamisasetus ja vuoden 1916 jakolaitosasetus, jotka eivät tunnista kiinteistön hyväksi syntyvää erityistä kalastusetuutta tai kalastusrasitetta.

Vuonna 2015 MML:n tekemä toimituspäätös vahvisti, että Kukkolankoskeen ei kiinteistönä kohdistu erityisiä etuuksia, jotka olisi mahdollista merkitä sellaisenaan kiinteistörekisteriin.

Tiivistäen viranomaisten kanta on, että valtio omistaa kosken, eikä siihen kohdistuvaa erityistä kalastusetuutta voi kirjata rekisteriin.

Tornio-Muoniojokiseuran puheenjohtajan Kalervo Askan mukaan oikeuden olemassaolo ei voi olla kiinni rekisterimerkinnästä.

Rekisteröinnillä voidaan todeta olemassa oleva oikeus, mutta ei voi luoda tai kumota sellaista.

”Lait ja rekisterijärjestelmät ovat oikeuksien turvaamiseksi, ei niiden kumoamiseksi. Tässä on mennyt reki hevosen edelle.”

Rekisteröintiä käsitelleessä MML:n toimituspäätöksessä

vuodelta 2015 ei kiistetty kukkolalaisten oikeutta kalastukseen.

Lainvoiman saaneessa toimituksessa linjataan, että kalastusoikeus on luovuttajakiinteistöjen omistajille kuuluva sopimusrasite, sillä sitä ei ole luovutettu kauppakirjalla.

MT:n haastatteleman maanmittausneuvoksen Markku Markkulan mielestä jonkinlainen oikeus tosiaan on olemassa.

Rekisteröintiä käsitellyt MML:n toimituspäätös vuodelta 2015 ei kiistänyt kukkolalaisten oikeutta kalastukseen.

Hänen mukaansa maanmittausinsinöörin toimituspäätös ei kuitenkaan voi olla lopullinen lausunto mahdollisten kalastusoikeuksien oikeudellisesta luonteesta ja olemassaolosta.

”Oikeus, joka on jäänyt koskikauppojen jälkeen, on edelleen olemassa, mikä se sitten oikeudellisesti onkin.”

Hänen kantansa poikkeaa kuitenkin toimituspäätöksen linjasta, jonka perusteella oikeus kuuluu luovuttajakiinteistöjen omistajille.

Markkulan mukaan kauppakirjaan perustuva kalastusoikeus, jota ei voida perustaa rekisterissä kiinteistörasitteeksi, on nykytulkinnan mukaan myyjän henkilökohtainen oikeus.

Koskea hallinnoiva Metsähallitus on samoin katsonut, että oikeus kuuluu talojen sijaan kaupassa mukana olleille yksityishenkilöille.

Näiden tulkintojen mukaan

kalastusoikeus on mennyt myyjien mukana hautaan.

Pahasti kärjistynyttä riitaa on yritetty ratkoa.

Metsähallituksen erätalousjohtaja **Jukka Bisi** kertoo MT:lle, että kukkolalaisten kanssa on neuvoteltu kalastuskäytännöt määrittävästä sopimuksesta.

”Sopimus ei ottaisi kantaa siihen, kuka omistaa kalastusoikeudet koskeen. Tarkoituksena olisi sopia kalastuksen käytännöistä niin, että tämä arvokas perinne siellä jatkuisi”, Bisi sanoo.

Tilanteessa on hänen mukaansa lähdetty siltä, että pitkät, kalliit ja kivuliaat oikeusprosessit omistajuuden selvittämisestä vältettäisiin.

Kukkolassa asiaan liittyy kuitenkin huolia. Vaikka kalastus saataisiin sopimuksella järjestetyksi, tilanne voisi jäädä väliaikaiseksi. Kiistan ytimenä oleva kalastusoikeuden omistajuus jäisi ratkaisematta.

”Tämä tilanne siirtyisi aikaan Kukkolassa seuraavien sukupolvien asiaksi, ja he eivät ole tilanteeseen niin hyvin perehtyneitä kuin me. Meillä on kova tahto saada asia ratkaistuksi tämän sukupolven aikana”, Kukkolankosken koski-isäntä **Risto Leinonen** sanoo.

Kukkolalaisten ja muiden jokivarren asukkaiden huolena on, että ilman selvää kalastus-

Kalervo Askan mielestä on kestävämpiä, että perustuslaki-valiokunnan vaatimia kirjauksia vuoden 1982 kalastuslakiin ei ole enää huomioitu vuoden 2015 kalastuslaissa.

oikeutta he eivät voi kehittää alueen kalastus- tai matkailuelinkeinoja omilla ehdoillaan. Valta ja puheoikeus olisivat valtiolla ja voimalayhtiöillä.

Tällä hetkellä Kukkolassa valmistellaan lippoamiskulttuurin liittämistä Unescon ylläpitämään aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Hakemus olisi Suomen ja Ruotsin yhteinen.

Paikalliset pelkäävät vuosien valmistelutyön menevän hukkaan, jos kalastusoikeudet siirtyvät valtiolle.

Kukkolankosken yläpuolisella Matkakoskella on käyty samankaltaista riitaa kalastusoikeuksista. Osapuolina ovat yksityinen Matkakoski Oy ja paikalliset lippoajat.

Tapaus saattaa pian antaa esimerkin kalastusoikeuksista myös Kukkolankoskelle.

Vuonna 2021 Rovaniemen hovioikeus palautti riidan käräjäoikeuteen. Hovi perusteli päätöstään sillä, että kauppakirjojen perusteella asia pitää käsitellä siviiliasiana, ei kiinteistöasiana.

Käsittely oli tarkoitus pitää toukokuussa 2022, mutta se siirtyi syksylle kuolemantapauksen vuoksi.

Kalastusoikeuksista on olemassa myös perustuslakivaliokunnan (PeVL) kannanotto. PeVL vaati vuonna 1981, että pohjoisen koskitiloilla kalasta-

vien oikeus on turvattava lain-säädännöllä.

Valiokunta lisäsi, että varallisuusarvoisina etuuksina nämä oikeudet kuuluvat hallitusmuodon 6. pykälän omaisuudensovelman piiriin.

Pykälä vastaa nykyisessä perustuslaissa turvattua omaisuudensovelmaa.

Tornio-Muoniojokiseuran puheenjohtajan Kalervo Askan mukaan tämä on ainoa suora kannanotto, jonka PeVL on antanut pohjoisen koskikalastusoikeuksista.

Hänen mielestään on kestävämpiä, että vuoden 1982 kalastuslakiin tehtyjä perustuslakivaliokunnan vaatimia kirjauksia ei ole enää vuoden 2015 kalastuslaissa.

Lain ollessa auki vuosina 2018–2019 maa- ja metsätalousvaliokuntaan asiantuntijana kuultavaksi kutsuttu Kalervo Aska teki ehdotuksia, jotka olisivat turvanneet paremmin koskikalastusoikeudet.

Maanmittausneuvos Markku Markkula antoi asiasta myös MML:n lausunnon.

Neljän sivun mittaisessa selonteossa hän kiteytetty, miksi ei puolla kalastusoikeuksien kirjaamista lakiin: rekisterijärjestelmä muuttuisi entistä monimutkaisemmaksi.

Valiokunta jätti lakimuutoksen tekemättä mutta velvoitti valtioneuvoston selvittämään asiaa.

Virheellinen lainhuuto kuohuttaa koskiosuuden omistajia

NIKKE KINNUNEN

Kukkolankosken kalastusoikeusriitaan liittyy myös valtiolle myönnettyyn lainhuutoon liittyvä virhe.

Vuonna 2010 koskitilaa hallinnoiva Metsähallitus (MH) haki lainhuutoa sadan prosentin omistusohteeseen. Lainhuuto myönnettiin, ja lainhuutorekisteriin kirjattiin valtio kosken ainoaksi omistajaksi.

Todellisuudessa omistusoikeus ei ole koskaan kuulunut kokonaan valtiolle. Vuonna 1917, kun konsuli **Einar Åström** solmi kauppooja, osa kylän tiloista jätti koskiosuutensa myymättä.

Oikea omistusoisuus selviää useista eri asiakirjalähteistä. Esimerkiksi Valtion koskiovmatoimiston vuodelle 1924 päivättyssä kirjeessä todetaan seuraavaa:

Kukkolankosken koskitila N:o 22 Kukkolan kylässä. Valtio omistaa nykyään 0,73847 manttaalia. Yksityiset 0,06153 manttaalia. Yhteensä 0,80000 manttaalia. Koskitila omistaa yhteensä 55,83 hehtaaria vesialuetta Tornionjoessa.

Prosentteiksi muutettuna valtion osuus on 92,31 ja yksityisten 7,69 prosenttia.

Näitä osuuksia ei ole koskaan myyty.

Virheellistä lainhuutoa on kuitenkin lainattu useaan otteeseen Kukkolankosken koskiidassa viranomaisten perusteluissa.

Maanmittauslaitoksen (MML) ja MH:n paikallisille lähettämässä kannanotoissa ja hallintopäätöksissä on toistuvasti kerrottu, että valtio omistaa lainhuutorekisterin perusteella koko kiinteistön.

Asiavirheen seurauksena nekin tilat, jotka eivät koskaan myyneet osuuttaan koskeen, ovat menettäneet sen korvaukselta valtiolle.

Pekka Kangas omistaa osan Kukkolan vanhasta tilasta, jonka koskiosuutta ei myyty sata vuotta sitten.

MH:lle myönnetyn lainhuudon jälkeen Kangas on hakenut itselleen lainhuutoa omistuksensa turvaamiseksi.

Lainhuutorekisteriä ylläpitävän MML:n mukaan Kankaan tulisi esittää saantokirja, josta selviävät hänen omistamansa koskiosuudet. Lisäksi hänen tulisi esittää saantoketju koskitilan muodostamisesta omaan saantoonsa asti.

Kankaan esittämät kauppakirjat eivät ole MML:n mukaan riittäviä perusteita lainhuudon myöntämiselle, sillä niistä ei käy ilmi Kankaan omistamaa osuutta koskitilasta.

Koska koskiosuuksia omistavat yksityishenkilöt eivät ole

Toisella puolella Kukkolankoskea on Ruotsi. Lippokalastus vanha tapa molemmin puolin nykyistä rajaa.

Pekka Kangas omistaa osan tilasta, jonka koskiosuutta ei koskaan myyty valtiolle. Nyt hänen pitäisi pystyä todistamaan saantoketju, jonka myötä osuus kuuluu tilalle.

MML:n mukaan voineet osoittaa Metsähallitusta parempaa näyttöä omistuksestaan, lainhuudon virhettä ei ole ryhdytty korjaamaan.

Kankaan mielestä tilanne on kohtuuton.

”Jos en pysty näyttämään omistuksen siirtymistä minulle, tilaan kuuluva koskiosuus siirtyy Metsähallitukselle ilman lunastusta tai korvausta. Tässä pitäisi ilmeisesti herätellä kuolleista niitä ihmisiä minun

saantoketjussani, jotka kaupat ovat tehneet.”

Kukkolankosken koskitila muodostettiin vuonna 1924 tehdyssä lohkomistoimituksessa. Pekka Kankaan mukaan selaista toimitusta ei kuitenkaan

Pertti Ylihurla on koettanut useaan otteeseen saada virheellisen lainhuudon muutetuksi. Kesäkuun puolivälissä virhe viimein korjattiin.

ole tehty, jossa hänen tilansa osuus olisi erotettu valtiolle.

MML:n maanmittausneuvos **Markku Markkula** kertoo MT:lle, että myymättömät osuudet olisi pitänyt lainhuudattaa lohkomisen jälkeen.

”Lohkomisen jälkeen on jäänyt osuuksia, joihin ei ole kukaan lainhuutoa. Tuntuu epäoikeudenmukaiselta, jos suurimman osuuden omistaja voisi ne lunastaa. Olen tältä kohdin esittänyt lainsäädän-

nön tarkistamista”, Markkula sanoo.

Hänen mukaansa lain tulisi määrittää, kenelle lainhuudattamattomat murto-osat kuuluvat, kun ne tulevat juridisen prosessin kohteeksi.

”Tässä pitäisi ilmeisesti herätellä kuolleista niitä ihmisiä minun saantoketjussani, jotka kaupat ovat tehneet.”

PEKKA KANGAS

Kukkolan koskiasioita ajanut **Pertti Ylihurla** on ollut useita kertoja yhteydessä Maanmittauslaitoksen virheellisen lainhuudon korjaamiseksi.

MML on ilmoittanut, että lainhuudon purkaminen vaatisi koskitilan omistajan eli Metsähallituksen suostumusta.

Kun sellaista ei ole saatu, MML on vedonnut lakiin, tarkalleen ottaen Maakaaren kahdeksannen luvun ensimmäiseen pykälään.

Sen perusteella virheellistä lainhuutoa ei voida purkaa ilman MH:n suostumusta.

Lokakuussa 2021 Ylihurlan lähettämä korjauspyyntö ei saanut MML:ssä aikaan toivottua lopputulosta.

Asiasta järjestetyssä kuulemiskokouksessa lainhuudon sanottiin olevan oikein myönnetty. Annettiin myös kirjalliset perustelut:

”Lainhuutoratkaisun purkaminen ei myöskään edistäisi lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin selkeyttä ja luotettavuutta.

Maanmittauslaitoksen keskushallinto katsoo, ettei kysymyksessä muutoinkaan ole tilanne, johon yleisen edun vuoksi tulisi puuttua.”

Toukokuussa 2022 vastaus olikin toisenlainen. Ylihurla oli pyytänyt lainhuutorekisterin asiavirheen korjaamisesta taas kerran.

Nyt Metsähallituksen lakiosasto kuitenkin kertoi Maanmittauslaitokselle, että asiavirheen korjaamista ei vastusteta.

Kesäkuussa Ylihurla sai MML:n lakiosastolta viestin. Asiavirheen korjaamista käsitellyt kirjaamislakimies lähetti asian päätösasiakirjan, jonka mukaan virheellinen rekisterimerkintä on nyt korjattu.

Miksi mieli yllättäen muuttui?

Metsähallituksesta kerrotaan MT:lle, että kyse ei ole muuttuneesta kannasta.

Lainhuudon purkuprosessin ja asiavirheen korjaamisen sanottiin olevan eri asioita.

Katso juttuun liittyvästä videosta, miten Kukkolankoskessa lipotetaan. Osoite on mt.fi